

O‘QITUVCHILARDA KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

A. Xolboyev

O‘ZDJTU, Pedagogika va psixologiya kafedrasi o‘qituvchisi

O‘qituvchilardagi kasbiy kompetentlik xususiyatlarini o‘rganish holatida esa, o‘qituvchi madaniyatining texnologik tomoni tahlil etiladi. Texnologiya deganda, kerakli natijaga erishish uchun ishlatiladigan usullar va vositalar to‘plami tushuniladi. Bu ma’lum bir kasb sohasida inson tomonidan yakuniy natijaga erishish uchun foydalanadigan bilim, ko‘nikma va malakalardir. N.M.Lebedovaga ko‘ra, ushbu bilimlar har bir faoliyat turiga xos bo‘lib, kasbiy bilim deb ataladi [1].

I.O.Mezenzevaga ko‘ra, “o‘qituvchining texnologik kompetensiyasini rivojlanish darajalari” mavjud deb hisoblaydi. Ular quyidagilar hisoblanadi [2]:

- O‘qituvchining maxsus harakatlari - bu holda ta’lim jarayoniga xos bo‘lgan mantiqiy aloqaga ega bo‘lmagan alohida operatsiyalardan iborat bo‘ladi. Bunday o‘qituvchi faoliyatining ijodiy tabiati yo‘q, ushbu holat o‘quvchilar tomonidan materialni o‘zlashtirish jarayonini murakkablashtiradi;

- Nazariy bilimlari darajasi - o‘qituvchining pedagogik jarayonda qo‘llaydigan texnologiyalari va o‘ziga xos kasbiy qobiliyatlarini ta’minlovchi sifatlar. Odatda, o‘qituvchini pedagogik faoliyatning muayyan usullari qiziqtiradi. U o‘z kasbining nazariy bilimlarini yaxshi bilishi mumkin, ammo amalda uni deyarli qo‘llamaydi. Uning uchun eng yaxshi variant boshqa o‘qituvchining harakatlarini nusxa va namuna olish qobiliyatidir;

- Algoritmik bilimlar darajasi – nazariy tarzda pedagogik texnologiyalar mazmunini bilish va ularni amalda qo‘llash qobiliyati. Shuningdek, bu mezonda o‘qituvchi har xil usul va innovatsion texnologiyalarni o‘zlashtira oladi hamda ulardan amaliyotda malakali foydalana oladi. Ammo unga aniq texnikani tanlash qiyin. Bunday o‘qituvchi faoliyatning ketma-ketligini mavzu bilan bog‘liq holda ijodiy o‘zgartirishi va natijalarni baholashda adekvatligi bilan ajralib turadi.

- Ijodiy bilimlar darajasi - mazkur daraja turli texnologik jihatlar va yo‘nalishlarga oid sifatli nazariy va amaliy bilimlarga ega bo‘lish bilan tavsiflanadi. Bunday holda, o‘qituvchi pedagogika fanidagi texnologik yondashuvlarning eng samarali usullardan biri sifatida, ijodiy qobiliyatlarini

amalda qo‘llay oladi, texnologik usul va uslublarni o‘zgartiradi, o‘qitish yoki tarbiyalash uchun mualliflik huquqini qo‘lga kiritib boshlaydi;

Yuqoridagilardan shu narsa ma’lum bo‘ladiki, barcha darajalardan o‘tgan va pedagogik jarayonni malakali qura olgan o‘qituvchini o‘z sohasining mutaxassisi deb hisoblash mumkin. Bunday o‘qituvchilar hamkasblari uchun o‘rnak bo‘lishi mumkin. Empirik yoki nazariy darajalarga kelsak, ular tarkibiga tajribasiz o‘qituvchilar yoki yangi bitirgan talabalar kiradi. Ijodiy darajaga erishish uchun siz o‘zingizning kasbiy faoliyatingizga qiziqishingiz, ushbu sohada shuncha bilim olishga harakat qilishingiz kerak, ayniqsa amaliy va ijodiy fikringizni rivojlantirishingiz kerak.

Pedagogik madaniyatning shaxsiy va ijodiy tomoni o‘qituvchining ijodiy qobiliyat va qobiliyatlardan foydalangan holda pedagogik faoliyat texnologiyasini amalga oshirish qobiliyatiga bog‘liq. Bunday holda, o‘qituvchi pedagogik jarayonga shaxsiy hissa qo‘shadi, uni o‘qitish va ta’lim jarayonlarini o‘zgartirishga imkon beradigan yangi usullar, usullar va usullar bilan boyitadi. O‘qituvchi eng qiyin masalalar va vaziyatlarga yechim topa oladi, bundan tashqari uning yechimlari boshqalaridan o‘ziga xosligi va o‘ziga xosligi bilan ajralib turadi. Ushbu jihatda, tashabbuskorlik, rivojlangan tasavvur, mustaqillik va mas’uliyat, ijodkorlik va hukm mustaqilligi kabi shaxsiyat xususiyatlari muhim hisoblanadi. Ushbu komponent o‘qituvchining qiziqishlari, uning mahorat va qobiliyatlari, qobiliyatlari va iste’dodlarini ro‘yobga chiqarishda namoyon bo‘ladi. Ijodiy aqliy harakatlar jarayonida o‘qituvchi shaxsining aqliy sohalari sintezi sodir bo‘ladi: bilim, hissiy, irodaviy va motivatsion. O‘z-o‘zini bilish, o‘zini anglash va o‘zini tasdiqlash jarayoni amalga oshiriladi.

E’tiborli jihat shuki, o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasining psixologik tomonlari ham mavjud. Pedagogik faoliyat psixologiyasi “o‘qituvchi faoliyatining psixologik qonuniyatlarini o‘rganadigan psixologik bilimlar bo‘limi” va o‘qituvchi jamiyat va pedagogik faoliyat tizimi tomonidan oldiga qo‘yilgan maqsadlarni qanday qabul qilishi, o‘zgartirishi va o‘zida mujassam etishi sifatida tushuniladi.

Sh.S.Sharipovanning xulosalariga ko‘ra, o‘qituvchi nafaqat pedagogika, balki psixologiya sohasida ham yuqori bilimlarga ega bo‘lishi kerak. Aynan shu masalada o‘quv jarayoni va o‘qituvchi psixikasi ta’lim jarayoni doirasida o‘rganiladi.

Xulosa qilib aytganda, o‘qituvchi, avvalo, o‘qitadi va tarbiyalaydi, shuning uchun u har bir o‘quvchiga yondashuvni topa olishi kerak. Biz hammamiz ma’lumotni har xil yo‘llar bilan qabul qilamiz: ba’zilar eshitish xotirasi yaxshi rivojlangan, ba’zilar vizual xotiraga ega. Shuningdek, har kimning ma’lumotni yodlash tempi va fikrlash darajasi har xil. Shuning uchun o‘qituvchi o‘quvchilar tomonidan ma’lumotni yaxshiroq o‘zlashtirish uchun ushbu shaxs xususiyatlarini ko‘rib chiqishi va keyinchalik hisobga olishi muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Лебедева Н. М. Ценностно-мотивационная структура личности в русской культуре Текст. / Н.М. Лебедева // Психол. журнал. Т. 22. №3. - 2001. – С. 26 -36.
2. Мезенцева О.И. Кузнецова Е.В. Психолого-педагогические условия развития профессиональной компетентности современного педагога. / Монография. – Новосибирск, 2013. – 158 с.
3. Шарипова Ш.С. Профессиональная педагогическая компетентность учителя // Молодой ученый. – 2017. – №11. – С. 511-514.